

UDVIKLINGEN I DRABSFORBRYDELSEN I ISLAND 1900—1979

AF GISLI H. GUDJONSSON OG HANNES PETURSSON¹

I 1974 konkluderede *Hart Hansen & Bjarnason* på basis af deres undersøgelse fra 1946–1970, at drab er sjældne i Island. De påpeger, at drabshyppigheden i den ovennævnte 25-års periode var betydelig større på Grønland end i Island. I modsætning til den konstante drabsfrekvens i Island i den omhandlede periode viste tallene for Grønland en betydelig stigning i hyppigheden. Under hensyntagen til forskelle i befolkningstilvækst slutter Hart Hansen og Bjarnason, at den stigende drabsfrekvens på Grønland i sammenligning med den konstante frekvens i Island afspejler kulturelle og sociale forskelle. Undersøgelsen fortjener to kommentarer. Det er for det første sandt, at der i den omhandlede periode (1946–1970) ikke var nogen iøjnefaldende stigning i drabshyppigheden. Det er imidlertid en kendsgerning, at drab var næsten ukendt i de første 40 år af dette århundrede. Dette peger stærkt i retning af, at hyppigheden af drab (særlig overlagt drab) er blevet dramatisk forøget i løbet af de sidste ti år.

Formålet med denne artikel er at undersøge udviklingstendenser i drabsforbrydelsen i Island gennem de sidste 80 år og kort beskrive karakteren af drab i det islandske samfund.

METODE

Undersøgelsesmateriale

Der indsamledes data fra politirapporter, hvor der forelå mistanke om drab, og fra domssager. Det var muligt at sammenligne nogle af tallene med to tidligere drabsundersøgelser i Island (*Hart Hansen & Bjarnason*, 1974; *Björnsson*, 1978). Mange overbetjente blev også interviewet for at få oplysninger om sager, som ikke resulterede i tiltale eller dom.

Undersøgelsen dækker i perioden 1900–1979 alle tilfælde af overlagt eller forsætligt drab (§ 211 i straffeloven af 1940 og § 191 i straffeloven af 1869) og alle tilfælde af uagtsomt drab og vold med døden til følge (§§ 215 og 218

¹ Forfatterne skylder ansatte i kriminalpolitiet og Reykjavik kriminalret tak for storartet hjælp med indsamlingen af data. En tak rettes også til professor J. Gunn og fru S. Dell for nyttige kommentarer. — Oversat af Lene Ravn.

i straffeloven af 1940). Der skelnes i islandsk strafferet ikke mellem mord og drab. Alle tilfælde klassificeres som drab. Det er en overtrædelse af § 211, når der foreligger *forsæt* til drab, og § 215, når gerningsmanden anses for at have handlet uagtsomt.

I denne undersøgelse udelukkes alle tilfælde af barnedrab (§ 212 i straffeloven af 1940). Der har kun været tre kendte tilfælde af barnedrab i Island i dette århundrede. *Hart Hansen & Bjarnason* (1974) meddeler, at det sidst kendte tilfælde af barnedrab fandt sted i 1920'erne, da liget af et nyfødt barn blev fundet i Reykjavik havn. Seks tilfælde af »hændeligt« drab udelukkes også fra undersøgelsen. Sagerne blev ikke forfulgt eller pådømt, og de klassificeredes som hændelige. Dødsfald i forbindelse med bilulykker udelukkes også. Til sammenligning var der i alt 224 dødsfald som følge af trafikuheld fra 1971–1978, hvilket udgør et gennemsnit på 28 sager pr. år eller 12.7/100.000 pr. år.

RESULTATER

Drabsfrekvens

I 80-års perioden – 1900–79 – var der 34 ofre (31 sager) for *forsættligt* drab (§ 211) og 18 ofre (14 sager) for uagtsomt drab og vold med døden til følge (§§ 215 og 218). I en af sagerne blev fem mennesker dræbt af methanolforgiftning. I en anden sag dræbte en mand sin kone og tre børn med gift. I resten af sagerne var der kun ét offer. Mellem 1900 og 1979 var der derfor 45 drabssager med 52 ofre. De 52 ofre udgør 0.08 procent af alle dødsfald i Island i samme periode.

Der er to afgørende tendenser i antallet af drabssager i denne 80-års periode. Før det første var der kun to kendte drab i løbet af de første 40 år af dette århundrede, men mellem 1940 og 1979 var der 43 sager. Dette giver en forøgelse på 2050 procent mellem de to perioder. Det gennemsnitlige befolkningstal i Island mellem 1900 og 1939 var 96.092 og mellem 1940 og 1979 174.052, hvilket er en forøgelse på 81 procent. Den årlige drabsfrekvens (antal ofre) pr. 100.000 indbyggere i perioden 1900–1939 var 0.052 og fra 1940–1979 var det steget til 0.718. Dette giver en stigning på 1281 procent fra 1940–1979 i antal drabsofre pr. 100.000 indbyggere. En Mann-Whitney *U* test viser, at det årlige antal drabstilfælde i Island er signifikant højere fra 1940–1979 end fra 1900–1939 ($z = 6.55$, $p < 0.001$, tosidig).

Den anden tendens står i forbindelse med den øjensynlig drastiske forøgelse i *forsættligt* drab mellem 1970 og 1979. I denne periode blev 17 drab begået *forsættligt* og fire uagtsomt, i alt 21 drab (d. v. s. et gennemsnit på over to om året). Den årlige drabsfrekvens i denne periode var 0.97 pr. 100.000 indbyggere. Det årlige antal *forsættlige* drabssager var signifikant højere fra 1970–1979, end det havde været i de foregående 25 år ($z = 3.69$, $p < 0.001$, tosidig).

Uopklarede sager

Så vidt vides har der kun været fire (8.8 %) uopklarede drabssager i Island i dette århundrede. To af sagerne er i denne artikel blevet klassificeret som *forsætlige* drab og to var formentlig *uforsætlige* og klassificeret som sådan. I 1945 blev en 53-årig mand fundet i Reykjavik brutalt slået til døde, og i 1968 blev en taxa-chauffør skudt i sin bil. Begge sager blev behandlet som *forsæligt* drab af politiet. I den sidstnævnte sag blev en mand arresteret og tiltalt for *forsæligt* drab. Han havde været i besiddelse af mordvåbnet (som han indrømmede at have stjålet tidligere) og var på det pågældende tidspunkt stærkt mistænkt for drabet. Manden tilstod imidlertid aldrig, og Højesteret frifandt ham for drab, da der efter dommernes mening ikke var tilstrækkeligt bevis i sagen.

Med hensyn til de to uopklarede *uforsætlige* drab drejede det ene sig om en mand, som havde fået kastet kaustisk soda i ansigtet. Han døde seks dage senere uden at have været villig til at afsløre den, som havde angrebet ham. Det andet tilfælde skete uden for et diskotek i Reykjavik. Manden havde formentlig været i slagsmål og døde som følge heraf. Mange mennesker blev afhørt i forbindelse med sagen, men der blev ikke rejst tiltale mod nogen. I begge disse sager har der muligvis været *forsæt* til vold (overtrædelse af § 218), men det er usandsynligt, at selve drabet var *forsæligt*.

Gerningsmanden

I de 41 opklarede drabssager var der 47 kendte gerningsmænd. Dette tal indbefatter dem, som blev tiltalt eller dømt for drab, som defineret i §§ 211 (31) og 215 (16) i straffeloven af 1940. I tre af sagerne blev andre personer også dømt i forbindelse med drabet, men da de ikke havde udført selve drabet og blev dømt for medvirken (f. eks. hjælp til transport af offeret) og undladelse (§ 221), er de ikke indbefattet i de ovennævnte tal.

Fireogfyrre (93.6 %) af gerningsmændene var mænd og tre var kvinder. Alle tre kvinder blev dømt for *forsæligt* drab; to havde dolket deres ægtefæller til døde og én havde forgivet sin broder.

Aldersfordelingen blandt gerningsmændene vises i tabel 1. Den yngste gerningsmand var 17 og den ældste 55. Tallene for *forsæligt* og *uforsæligt* drab er skilt ud fra hinanden, fordi det i britiske undersøgelser har vist sig, at personer, som er dømt for mord, er tilbøjelige til at være ældre end dem, som er dømt for drab (Gibson & Klein, 1961). Gennemsnitsalderen i denne undersøgelse var 32.13 (standardafvigelse = 10.62) for dem, som er dømt for *forsæligt* drab og 26.94 (standardafvigelse = 8.68) for dem, som er dømt i følge §§ 215 og 218. Forskellen mellem de to grupper er signifikant ($t = 1.78$, $f = 44$, $p < 0.05$, ensidig).

Tre af gerningsmændene var udlændinge. To var amerikanske statsborgere og én var færing. Over 40 procent af de kendte gerningsmænd havde forstraffe for straffelovskriminalitet. Yderligere 15 procent havde begået mindre forbrydelser såsom færdselslovovertredelser og beruselse.

Tabel 1. Lovovertrædernes alder m. m.

Alder	Overtrædelse af § 211		Overtrædelse af § 215/218		Begået selvmord		Utilregnelige	
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
Under 20	6	19.4	3	18.8	0	—	0	—
20 — 29	6	19.4	7	43.7	0	—	2	25.0
30 — 39	9	29.0	5	31.3	2	50.0	4	37.5
40 — 49	7	22.6	1	6.2	1	25.0	2	37.5
50 — 59	1	3.2	0	—	1	25.0	0	—
Ukendt	2	6.4	0	—	0	—	0	—
Total	31	100.0	16	100.0	4	100.0	8	100.0

Ofrene

Som tidligere nævnt var der 34 ofre for *forsættligt* drab og 18 ofre som følge af uagtsomt drab og vold med døden til følge. Af alle ofrene var enogtredive mænd (d. v. s. 59.6 %) og 21 var kvinder (d. v. s. 40.4 %). Seksten af mændene (51.6 %) og 18 af kvinderne (85.7 %) blev *forsættligt* dræbt, medens 15 mænd (48.4 %) og tre kvinder (14.3 %) blev dræbt *uforsættligt*. En Chi-Square test viste, at kvinder havde en signifikant større sandsynlighed for at blive dræbt *forsættligt* end mænd ($X^2 = 6.43$, $f = 1$, $p < 0.02$, tosidig).

Oplysninger om ofrenes alder var ikke tilgængelige i fem sager. Gennemsnitsalderen for de øvrige mænd og kvinder var henholdsvis 37.45 (standardafvigelse = 17.19) og 33.34 (standardafvigelse = 19.73). Forskellen var ikke signifikant. Fem af ofrene var mellem ni måneder og seks år.

Motiver til drab

Tabel 2 viser motiverne i de 45 drabssager. *Forsættligt* og *uforsættligt* drab er anført særskilt. Til tider var klassifikationen helt skønsmæssig, fordi der kunne være mere end ét motiv, og det egentlige motiv ikke altid var klart. Når en mand eller en kvinde var blevet dræbt som følge af et skænderi med ægtefællen, kunne drabet for eksempel være sket i raseri på grund af jalousi. Motivet blev imidlertid kun klassificeret som jalousi, når raseriet klart var en følge af en sådan følelse.

Fyrrer procent af alle drab skete som følge af skænderier eller voldsomt raseri. Det syntes at være et relativt oftere forekommende motiv i tilfælde af *uforsættligt* drab (57.2 %), end hvor der havde været *forsæt* til drab (32.3 %). Forskellen var imidlertid ikke signifikant ($X^2 = 2.49$, $f = 1$, $p < 0.20$, tosidig).

Tabel 2. Drabsmotiver

	Forsætligt drab		Uforsætligt drab		Total antal sager	
	antal	%	antal	%	antal	%
Skænderi eller voldsomt raseri	10	32.3	8	57.2	18	40.0
Jalousi	7	22.6	—	—	7	15.6
Røveri eller økonomisk vinding	4	12.9	1	7.1	5	11.1
Medlidenhedsdrab	1	3.2	—	—	1	2.2
Seksuelt motiv	1	3.2	—	—	1	2.2
Hævn	1	3.2	—	—	1	2.2
Forskelligt	5	16.1	3	21.4	8	17.8
Ukendt	2	6.5	2	14.3	4	8.9
Total	31	100.0	14	100.0	45	100.0

I mange af disse drab i forbindelse med slagsmål var der ikke noget klart forset til drab, og motivet var ofte at forårsage legemskrænkelse. I sådanne tilfælde forelå overtrædelse af §§ 215 og 218, undtagen hvor personen forudså, at voldens grovhed sandsynligvis ville medføre døden. Når dette kan fastslås, foreligger der en overtrædelse af § 211.

Jalousi var det næsthypigste motiv i de *forsætlige* drabssager (22.6 %), medens det i intet af de *uforsætlige* drabstilfælde drejede sig om et sådant motiv. Ud af de syv jalousiofre var seks (85.7 %) enten hustruer eller veninder, og én var en gift kvindes elsker. I to tilfælde blev venindens forsøg på at afslutte forholdet årsag til drabet.

Forholdet mellem offer og gerningsmand

Data om forholdet mellem offeret og gerningsmanden var tilgængelige i 46 sager (88.5 %). Disse vises i tabel 3. Niogfirs procent af ofrene kendte gerningsmanden forud for drabet. Over 56 procent af ofrene for *forsætligt* drab havde enten haft familiemæssig eller seksuel/følelsesmæssig forbindelse med gerningsmanden forud for drabet. I tilfælde af *uforsætligt* drab var der større sandsynlighed for, at gerningsmand og ofre havde været venner eller bekendte (71.5 %) end familie eller seksualpartnere (21.4 %). Forskellen var statistisk signifikant ($X^2 = 6.03$, $f = 1$, $p < 0.02$, tosidig).

Syv af de kvindelige ofre (33.3 %) blev dræbt af deres mand eller fraskilte mand, fem af mandlige venner (23.8 %) og to mænd dræbte deres moder (9.5 %). To pgebørn blev dræbt af deres fædre, og en kvinde blev

Tabel 3. Forholdet mellem offer og gerningsmand

Forbindelsens art	Forsætligt drab		Uforsætligt drab		Total	
	antal	%	antal	%	antal	%
Slægtninge	5	15.6	1	7.1	6	13.0
Ægtefælle/veninde	13	40.6	2	14.3	15	32.7
Ven eller bekendt	10	31.3	10	71.5	20	43.5
Ingen tidligere forbindelse	4	12.5	1	7.1	5	10.9
Total	32	100.0	14	100.0	46	100.0

Talmateriale stod ikke til rådighed vedrørende 6 ofre.

dræbt, da hun overraskede en mand under et indbrudstyveri. Alt iberegnet blev 18 af kvinderne (85.7 %) dræbt i forbindelse med et følelsesmæssigt eller seksuelt forhold.

Drabsmetoder

Tabel 4 viser de drabsmetoder, som blev anvendt af gerningsmændene. *Forsætligt* og *uforsætligt* drab viste et klart forskelligt mønster. Drab ved hjælp af stikvåben var den mest almindelige metode i førstnævnte kategori (29.4 %), efterfulgt af skydevåben. Slag (f. eks. næver, træstykker, spark) og forgiftning var de oftest anvendte metoder i tilfælde af *uforsætligt* drab. Førstnævnte optrådte i over halvdelen (55.5 %) af alle sager. Forskellen mellem de to typer drab med hensyn til drabsmetoden (slag og forgiftning i modsætning til skydning og dolkning) var statistisk signifikant ($X^2 = 14.65$,

Tabel 4. Drabsmetode

Metode	Forsætligt drab		Uforsætligt drab		Total antal ofre	
	antal	%	antal	%	antal	%
Stikvåben	10	29.4	—	—	10	19.2
Slag, spark o. s. v.	6	17.6	10	55.5	16	30.8
Skydning	9	26.5	1	5.6	10	19.2
Forgiftning	5	14.7	6	33.3	11	21.2
Strangulering eller kvælning	4	11.8	—	—	4	7.7
Kemiske forbrændinger	—	—	1	5.6	1	1.9
Total	34	100.0	18	100.0	52	100.0

$f = 1$, $p = 0.001$), tosidig). Det er imidlertid vigtigt at huske, at fem ofre var involveret i en af de *uforsætlige* sager om forgiftning. Brug af slag omfattede på den anden side kun enkelte ofre. Skydning og dolkning omfattede også kun enkelte ofre.

Klassificering efter drabsmetode med hensyn til offerets køn viste ingen signifikant forskel mellem mænd og kvinder.

Drab efterfulgt af selvmord

Som vist i tabel 1 begik fire af de kendte gerningsmænd (8.5 %) selvmord umiddelbart efter drabet. I hvert tilfælde tydede omstændighederne ved forbrydelsen på, at drabet havde været *forsædigt*, og politiet betragtede det som sådant. En mand havde forgiven sin kone og tre børn, to havde skudt deres koner, og én havde skudt sin kones elsker. Alle fire gerningsmænd bragte samme metode til at dræbe sig selv, som de havde brugt til deres ofre. To af gerningsmændene havde haft en tidligere mental sygehistorie, og én dræbte sin sindssyge (skizofrene) hustru. Gennemsnitsalderen for de gerningsmænd, som begik selvmord, var 41.5 (standardafvigelse = 9.95). De var signifikant ældre end de øvrige gerningsmænd ($t = 2.30$, $f = 45$, $p < 0.05$, tosidig).

Yderligere en gerningsmand forsøgte at dræbe sig selv efter at have skudt sin forlovede, men han overlevede og forsøgte derefter adskillige gange at begå selvmord. To år efter forbrydelsen lykkedes det ham endelig at hænge sig i en fængselscelle. På gerningstidspunktet for drabet blev han af det islandske retslægeråd (og dette lagdes til grund af Højesteret) anset for at have lidt af »psychosis reactiva depressiva«, men det ansås ikke for alvorligt nok til at falde ind under § 15 i den islandske straffelov, som handler om straffrihed på grund af utilregnelighed.

Tilregnelighed

Tilregnelighed omhandles i §§ 14, 15 og 16 i straffeloven af 1940. § 14 handler om mindreårighed og fastslår, at handlinger begået af personer under 15 år ikke er strafbare efter loven. §§ 15 og 16 handler specielt om gerningsmandens psykiske tilstand på gerningstidspunktet. § 15 anvendes i tilfælde af alvorlig sindssygdom eller svag begavelse, hvor gerningsmanden på grund af sin sindstilstand fuldstændig *manglede evnen til at beherske sine handlinger*. I sådanne tilfælde frifindes gerningsmanden, og såfremt han betragtes som farlig, dømmes han til »sikkerhedsforvaring« i overensstemmelse med § 62 i straffeloven. § 16 anvendes, når gerningsmandens sindstilstand er af mindre alvorlig art end omhandlet i § 15. Her frifindes gerningsmanden kun for strafferetligt ansvar, såfremt han ikke anses for egnet til påvirkning gennem straf. Der må derfor i følge § 15 være årsagsforbindelse mellem sindssygdommen og den kriminelle optræden. En sådan behøver ikke at være til stede i forbindelse med § 16.

I Island anmoder anklagemyndigheden om en mentalerklæring vedrørende alle personer, som tiltales for *forsælligt* drab. Der stilles også krav om mentalerklæring i mange sager om *uforsælligt* drab, brandstiftelse, voldtægt og børnemishandling. I nærværende undersøgelse fandtes der mentalerklæring for 25 af de gerningsmænd, som var anklaget for *forsælligt* drab (80.6 %). I yderligere to sager var det ikke muligt at få oplysninger om psykiatrisk undersøgelse, og fire gerningsmænd begik selvmord efter handlingen. I de uforsællige drabs-sager blev kun syv (43.8 %) af gerningsmændene undersøgt af en psykiater med henblik på en mentalerklæring vedrørende tilregneligheden.

Som vist i tabel 1 blev otte gerningsmænd (17.0 %) af retten anset for at være strafferetligt utilregnelige i drabsøjeblikket. Syv blev anklaget for *forsælligt* drab, og én blev anklaget for *uforsælligt* drab. Hvis der bortses fra de gerningsmænd, som begik selvmord efter drabet, blev syv (25.9 %) af alle dem, der blev anklaget for *forsælligt* drab, anset for utilregnelige. Fem ansås for at have haft en eller anden alvorlig mental (psykotisk) sygdom, som defineret i § 15 i straffeloven, og tre blev anset for at være mentalt retarderede og derfor formentlig ikke egnede til påvirkning gennem straf som defineret i straffelovens § 16. Alle otte gerningsmænd blev dømt til »sikkerhedsforvaring« (§ 62). I almindelighed bliver sager, hvor nogen i 1ste instans er blevet dømt til »sikkerhedsforvaring« på grund af utilregnelighed kun sjældent genstand for appel. En interessant undtagelse drejede sig om et nyligt tilfælde vedrørende to tiltalte, som havde kvalt en mand i en detentionscelle, hvor de var tilbageholdt for beruselse og gadeuorden. Begge tiltalte blev i 1ste instans anset for at have været sindssyge på gerningstidspunktet. De blev ikke anset som ansvarlige for deres handlinger og følgelig dømt til »sikkerhedsforvaring«. Forsvaret var ikke tilfreds med afgørelsen i 1ste instans, og den offentlige anklager besluttede at appellere til Højesteret, idet han krævede en tidsbestemt straf. Højesterets flertal afgjorde, at begge tiltalte havde været tilregnelige på gerningstidspunktet, skønt de tvivlede på, om en af de tiltalte var strafegnet (§ 16). Begge tiltalte blev imidlertid dømt til otte års fængsel.

Fængselsstraf

På tidspunktet for undersøgelsens gennemførelse havde 28 gerningsmænd fået deres straf udmålt af Højesteret. Yderligere to afventede appel, og én sag var endnu ikke pådømt af underretten. Straffesager skal efter loven appelleres, hvis den fængselsstraf, der er blevet idømt ved underretten, er på fem år eller mere. Dette betyder i praksis, at mange sager om *uforsælligt* drab, og sager, hvor gerningsmanden frifindes på grund af utilregnelighed, aldrig når Højesteret. De domme, som er pålagt af Højesteret, er vist i tabel 5. De fleste af gerningsmændene blev dømt til 5–10 års fængsel (35.7 %). Syv (25.0 %) blev dømt til 16 år og én til 17 års fængsel (3.6 %).

Tabel 5. Strafmåling i Højesteret

Straf	Antal personer	%
1 år eller mindre fængsel	4	14.3
2—4 års fængsel	2	7.1
5—10 års fængsel	10	35.7
11—15 års fængsel	4	14.3
16 års fængsel	7	25.0
17 års fængsel	1	3.6
Total	28	100.0

I følge straffeloven af 1940 kan straffen for en forbrydelse nedsættes efter rettens skøn af adskillige grunde. I denne henseende er §§ 74 og 75 særlig relevante for denne undersøgelse. For eksempel kan en person under 18 år ikke dømmes til mere end otte års fængsel (§ 74, stk. 2). Der var to sager af denne art i nærværende undersøgelse. Straffen kan også nedsættes, hvis en mistænkt melder sig selv og samarbejder med politiet (§ 74, stk. 9). En drabshandlings strafværdighed kan også være mindre, hvis handlingen er begået i vrede eller raseri som følge af en urimelig provokation fra offerets side (§ 74, stk. 4), eller hvis gerningsmanden lider af forbigående sindsuligevægt eller chok (§ 75). I en forsætlig drabssag blev formindsket strafværdighed for eksempel accepteret af Højesteret, fordi det oplystes, at hustruen under samleje var blevet ved at kalde sin mand ved et forkert navn. Dette gjorde den tiltalte yderst jaloux, og han dræbte sin hustru i et ustyrligt raseri.

DISKUSSION

Denne undersøgelse viser, at der har været to større forandringer i drabsfrekvensen i Island i dette århundrede. Drab var yderst ualmindeligt mellem 1900–1940 (en årlig frekvens på 0.052 pr. 100.000 indbyggere), men under Anden Verdenskrig steg drabsfrekvensen hurtigt og holdt sig så temmelig stabil indtil 1970'erne, da der igen kom en signifikant stigning. Der har faktisk været flere drab i Island i den sidste 10-års periode end i den forudgående 25-års periode, som blev undersøgt af *Hart Hansen & Bjarnason* (1974). Det ser ud til, at der kan påvises en pålidelig tendens i drabsforbrydelsen i Island ved at undersøge en relativt lang periode. Den årlige drabsfrekvens pr. 100.000 indbyggere i perioden 1940–1979 var 0.718, hvilket svarer til tallet 0.79, som meddeles af *Hart Hansen* (1977) i en undersøgelse af drab i Danmark i perioden 1946–1970. Island har formentlig derfor en drabsfrekvens svarende til, hvad der er fundet i skandinaviske lande.

Adalsteinsson (1977) lavede en interessant undersøgelse af personer, der blev dømt for *forsættligt* drab i perioden 1422–1865. De fleste drab blev begået mellem 1472–1521 (20) og de færreste mellem 1622–1671 (5). Der var i gennemsnit ét *forsættligt* drab hver fjerde år. I betragtning af, at gennemsnitsbefolkningen i Island kun var på ca. 40.000 i den pågældende periode, synes drabsforbrydelsen i de sidste 40 år ikke at være særlig meget anderledes, end den var i nogle perioder i tidligere århundreder.

Det ser imidlertid ud til, at der i løbet af de sidste 10 år er sket en dramatisk stigning i nogle større forbrydelser i Island. Rigsadvokat *Björnsson* (1978) har for eksempel noteret en 262.8 % stigning i straffelovsovertrædelser mellem 1974–1977. I denne tre-årsperiode steg voldshandlinger (grove legemskrænkelser) med 415.8 % og sædelighedsforbrydelser med 950 %.

Det er interessant, at personer dømt for *forsættligt* drab var signifikant ældre end dem, der blev dømt for *uforsættligt* drab. En grund hertil synes at være, at der i sidstnævnte tilfælde var tale om flere slagsmålssager, som var almindelige blandt unge. Det har en mulig sammenhæng med, at kvinder oftere blev dræbt *forsættligt* end mænd, måske fordi de var mindre tilbøjelige til at komme i slagsmål og sandsynligvis snarere ville blive dræbt i jalousi, hvor de havde haft en følelsesmæssig eller seksuel forbindelse med gerningsmanden. Over halvdelen af ofrene for *forsættligt* drab havde enten familiemæssig eller en seksuel/følelsesmæssig forbindelse med gerningsmanden forud for drabet. I de *uforsættlige* drabssager havde offeret og gerningsmanden sandsynligvis været venner eller bekendte snarere end seksualpartnere. I alt kendte 89 procent af ofrene gerningsmanden forud for drabet. Over 66 procent af de kvindelige ofre blev dræbt i en seksuel sammenhæng, hvilket peger i retning af den stærke forbindelse, som nogle forfattere har fundet mellem sex og vold (*Gunn*, 1976). Yderligere 19 procent blev dræbt af slægtninge.

Omkring 56 procent af alle ofre for *forsættligt* drab blev dræbt ved hjælp af stikvåben (29.4 %) eller skydevåben (26.5 %). Brug af skydevåben og stikvåben er betydelig hyppigere end i Danmark, hvor den mest almindelige drabsmetode er kvælning (*Hart Hansen*, 1977). Brug af skydevåben i mordsager er også dobbelt så hyppig i Island som i Storbritanien (*Gibson & Klein*, 1961). Dette virker overraskende i betragtning af den strenge lovgivning vedrørende skydevåben i Island. Teoretisk skulle alle skydevåben være registreret hos politiet. Sjelssunde personer kan få tilladelse til at besidde rifler eller haglgeværer til jagt eller til brug for målskydning. Landmænd må også have skydevåben til slagning af kvæg. Politibetjente bærer ikke skydevåben, men de kan få tilladelse til at have rifler, haglgeværer eller pistoler til målskydning. I nærværende undersøgelse var der i otte ud af de 10 sager med skydevåben tale om rifler eller haglgeværer. Kun i to sager blev pistoler (begge stjålne) brugt som mordvåben.

Som forventet ud fra drabsundersøgelser i andre lande er drab i Island

overvejende en maskulin forbrydelse. Ud af 47 kendte gerningsmænd var der kun tre kvinder (6.4 %). Dette tal er slående lavt sammenlignet med den tredjedel, som er blevet meddelt for Danmarks vedkommende (*Hart Hansen, 1977*) og Storbritanien (*Gibson & Klein, 1961*). Ingen af kvinderne begik selvmord, men én blev frifundet som sindssyg. Det kan skyldes, at den almindelige kriminalitetsfrekvens for kvinder er forholdsvis lavere i Island end i mange europæiske lande. Nogen støtte for dette synspunkt meddeles af *Thormundsson (1977)*. Han fandt, at den almindelige kriminalitetsfrekvens for kvinder i Skandinavien og Storbritanien var over 10 procent sammenlignet med en frekvens på mindre end fem procent i Island. Det må imidlertid huskes, at tværkulturelle sammenligninger ofte er upålidelige, og det kan også være misvisende at sammenligne forholdstal, da de absolutte tal for kvindekriminalitet er så små i Island.

I mange lande synes der at have været stor forøgelse i kvindekriminaliteten i de sidste 10–15 år (*Smart, 1979*), og Island er ingen undtagelse (*Thormundsson, 1977*). Drab er ikke desto mindre stadig en sjælden kvindeforbrydelse, og det er interessant, at barnedrab var almindeligt i det attende og nittende århundrede, men ingen sådanne sager er blevet rapporteret siden 1920'erne. De yderst hårde domme, som pålagdes for ægteskabsbrud og incest ved »Storidomur« og »Langidomur«, som lovfæstedes i 1564, bar skylden for de hyppige barnedrab i de foregående århundreder. Kvinder blev sædvanligvis druknet og mænd halshugget for sådanne forbrydelser (*Sigurdsson, 1971*). Dødsstraffen blev afskaffet i Island i 1928 og piskning med straffeloven af 1940. Den sidste dødsdom blev afsagt i 1915 for det første *forsællige* drab i dette århundrede, men den blev ændret til fængsel. Den sidste dødsdom blev eksekveret i 1830, da to personer blev henrettet for mord.

En vigtig faktor, som hidtil er blevet forsømt i denne artikel, er forbindelsen mellem alkohol og drab. For eksempel har *Thormundsson (1972)* vist, at islændinge i høj grad er tilbøjelige til at foretage legemsangreb, når de er berusede. Han fandt også, at beruselse forøger sandsynligheden for at blive offer for et angreb. *Thormundssons (1972)* resultater svarer til resultaterne i nærværende undersøgelse. Omkring 50 procent af ofrene var under indflydelse af alkohol, da de døde. Det er svært at bedømme nøjagtigt, hvor mange af gerningsmændene der var berusede på gerningstidspunktet, da de fleste ikke blev undersøgt umiddelbart efter drabet. Fra politirapporter og domsakter at dømme ser det imidlertid ud til, at mellem 50 og 60 procent af gerningsmændene var under indflydelse af alkohol, da de begik drabet. Mindst 25 procent havde drukket med offeret forud for gerningen. Det må imidlertid erindres, at offentlig beruselse er et hyppigt forekommende fænomen i Island. For eksempel fandt *Gudjonsson (1975)*, at i omkring 40 procent af alle rapporter fra ordenspolitiet i Reykjavik over en fire ugers periode i 1972 var der tale om offentlig beruselse. Beruselse kan imidlertid

ikke bruges som forsvar for en forbrydelse undtagen under sjældne omstændigheder (§§ 17 og 75 i straffeloven af 1940).

Der findes ingen nævningeting i Island. Afgørelser vedrørende skyld og straf træffes af et dommerkollegium. I engelsk ret er der en lovregel om, at hvis nogen er så sindsforstyrret, at det ville være urigtigt at gennemføre en straffesag mod ham, kan sagen udsættes, til tider uendeligt. Uheldigvis ender dette sædvanligvis med, at den tiltalte bliver tvangstilbageholdt i et sindssygehospital uden dom. Skønt det kan synes urigtigt at retsforfølge nogen, som anses for at være ude af stand til at forsvare sig, skal den islandske kriminalret gennemføre en straffesag i hvert tilfælde for at få en afgørelse af, om tiltalte faktisk begik forbrydelsen, uden hensyn til om han vil blive fundet tilregnelig eller ikke.

Bedømmelsen af strafansvaret og i særdeleshed anbringelsen af mentalt afvigende forbrydere må nødvendigvis ses i lyset af de særlige omstændigheder, som hersker i Island. Der er ingen særlig lovgivning vedrørende de sindssyge, ej heller er der særlige institutioner, som kan tage sig af den mentalt afvigende lovovertrædere. Retspsykiatri er derfor stadig uudviklet i Island, og hovedparten af det retslige arbejde må bæres af almindelige psykiatere (*Möller & Thorsteinsson, 1977*).

Af de 47 gerningsmænd i nærværende undersøgelse blev otte dømt utilregnelige. Fem på grund af en alvorlig sindslidelse, og tre var mentalt retarderede. Alle otte blev dømt til »sikkerhedsforvaring«. På grund af mangel på passende institutioner blev nogle anbragt gennem de islandske fængselsmyndigheder, og andre blev anbragt i institutioner i de skandinaviske nabolande. I det lange løb er ingen af disse anbringelsesmåder tilfredsstillende, og der har i nogen tid været planer om at bygge et nyt statsfængsel med en psykiatrisk afdeling og at indrette et psykiatrisk ambulatorium inden for det statslige sundhedsvæsen.

Der er ingen faste regler for anmodninger om mentalerklæringer (*Isleifsson, 1961*), men de kræves sædvanligvis i de mere alvorlige straffesager, f. eks. drab, incest, brandstiftelse o. s. v. Krav om mentalerklæring udgår almindeligvis fra anklagemyndigheden, men kan også komme fra den tiltalte, hans familie eller forsvarer. Der afsiges i reglen da en retskendelse, og tiltalte overføres enten til et fængsel eller et psykiatrisk hospital (*Thormundsson, 1968*).

Kravet om mentalerklæring for lovovertrædere har været stadig voksende i de senere decennier. *Tomasson (1953)* fandt, at før 1946 blev der udført mindre end én af disse undersøgelser om året. *Thormundsson (1968)* meddelte, at en psykiatrisk bedømmelse var blevet udført i 33 sager, som var blevet appelleret til Højesteret fra 1940–1967. *Borup Svendsen et al. (1977)* fandt, at 25 psykiatriske undersøgelser blev forelagt retterne i Island i 1975.

Den psykiatriske retserklæring søger at kortlægge lovovertræderens sindstilstand og i særdeleshed hans mentale tilstand på gerningstidspunktet og

at bedømme hans tilregnelighed. I sager, hvor dette er relevant, bliver psykiateren også spurgt, hvorvidt lovovertræderen er strafegnet.

I sager, hvor lovovertræderen anses for farlig og utilregnelig på grund af sindssygdom, kan der afsiges dom om »sikkerhedsforvaring«. Dette er en tidsbestemt straf, som kun kan ophæves ved retskendelse. Retten udpeger en værge, og en af dennes opgaver er at sørge for, at lovovertræderen ikke tilbageholdes længere, end hans sindstilstand kræver. Når en person findes tilregnelig, kan maksimumstraffen for den pågældende forbrydelse ned-sættes efter rettens skøn, og dette fandt sted i en række tilfælde i nærværende undersøgelse.

LITTERATUR

- Adalsteinsson, H. O.* (1977): *Islenskir domar um manndrap a gildistima Jonsbogar og Norsku og Dönsku Laga Kristjans V.* Islands universitet: Upubl. afh.
- Björnsson, Th.* (1978): A vid og dreif. *Tímarit Lögfrædinga*, 3, 157—160.
- Borup Svendsen, B., P. Anchersen, A. Meyerson, K. Noreik, G. Thorsteinsson, M. Tuovinen & K. E. Törnqvist* (1977): Present functions of forensic psychiatry in Scandinavia. *Acta psychiat. scand.*, 55, 165—175.
- Gibson, E. & S. Klein* (1961): *Murder. A Home Office Research Unit Report.* London: H.M.S.O.
- Gudjonsson, G. H.* (1975): *Delinquent boys in Reykjavik: a follow-up study of boys sent to an approved school.* B. Sc. Thesis Brunel universitet.
- Gunn, J.* (1976): Sexual offenders. *Brit. J. Hosp. Med.*, 15, 57—65.
- Hart Hansen, J. P.* (1977): *Drab i Danmark (1946—70).* Munksgaard.
- Hart Hansen, J. P. & O. Bjarnason* (1974): Homicide in Iceland 1946—70. *Forensic Science*, 4, 107—117.
- Isleifsson, G. G.* (1961): *Læknisfrædileg sjonarmid i lögfrædi.* *Ulfjotur*, 14, 161—176.
- Möller, T. & G. Thorsteinsson* (1977): Present status of forensic psychiatry in Iceland. *Acta psychiat. scand.*, 55, 183—186.
- Sigurdsson, P.* (1971): *Brot ur rettarsögu.* Iceland: Hladbud HF.
- Smart, C.* (1979): The new female criminal: reality or myth? *Brit. J. criminol.*, 19, 50—59.
- Thormundsson, J.* (1968): *Mat a gedraenu sakhaefi.* *Tímarit Lögfrædinga*, 1, 21—40.
- Thormundsson, J.* (1972): *Eiturlyf og afbrot.* *Ulfjotur*, 3, 219—220.
- Thormundsson, J.* (1977): *Samanburdur a afbrotahneigd karla og kvenna.* *Ulfjotur*, 3, 267—282.
- Tomasson, H.* (1954): *Gedrannsoknir.* *Tímarit Lögfrædinga*, 1, 28—49.

Gisli H. Gudjonsson, M.Sc.

Lektor i psykologi.

Institute of Psychiatry, University of London.

Hannes Petursson, M.R.C. Psych.

Lektor, Institute of Psychiatry, University of London Honorary Senior Registrar, The Bethlem Royal and Maudsley Hospitals.